

ЗАТВЕРДЖУЮ
ректор Національного університету
«Одеська юридична академія»
професор  Олег ТОДОЩАК



ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації Малишевої Марини Валеріївни на тему: «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» (тема дисертації «Кримінально-правова характеристика незаконного проведення дослідів над людиною (порівняльне-правове дослідження») була затверджена на засіданні Вченої Ради Національного університету «Одеська юридична академія» протокол № 3 від 4 листопада 2021 року. В серпні 2025 р. тема дисертації була уточнена та затверджена у наступній редакції «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс» протокол № 1 від 28 серпня 2025 року)

Витяг

з протоколу засідання фахового семінару кафедри кримінального
права Національного університету «Одеська юридична академія»
№ 14 від 04 червня 2026 року

Присутні:

завідувач кафедри кримінального права, д.ю.н., доцент Степаненко О.В.;
професор кафедри кримінального права, д.ю.н., професор Стрельцов Є.Л.
науковий керівник;
професор кафедри кримінального права, д.ю.н., професор Туляков В.О.;
професор кафедри кримінального права, д.ю.н., доцент Коломісць Ю.Ю.;
професор кафедри кримінального права, д.ю.н., доцент Полянський Є.Ю.;
професор кафедри кримінального права, д.ю.н., професор Колодін Д.О.;
професор кафедри кримінального права, к.ю.н., доц. Мирошніченко Н.А.;
доцент кафедри кримінального права, к.ю.н., доцент Хімченко С.А.;

доцент кафедри кримінального права, к.ю.н., доцент Чугуніков І.І.;
доцент кафедри кримінального права, к.ю.н., доцент Горбачова І.М.;
доцент кафедри кримінального права, к.ю.н., доцент Берш А.Я.;
доцент кафедри кримінального права, к.ю.н., доцент Бойченко В.П.;
доцент кафедри кримінального права, к.ю.н., доцент Тімофєєва Л.Ю.;
доцент кафедри кримінального права, к.ю.н. Ободовський О.В.;
доцент кафедри кримінального права, к.ю.н. Тавлуй О.В.;
доцент кафедри кримінального права, к.ю.н. Хильченко А.С.;
доцент кафедри кримінального права, доктор філософії в галузі «Право»
Бубен К.В.;
доцент кафедри кримінального права, доктор філософії в галузі «Право»
Павлова О. С.;
лаборант кафедри кримінального права Ткаченко К. О.;
лаборант кафедри кримінального права Коваль В. А.
аспірант кафедри кримінального права Малишева М. В.

З присутніх 6 докторів юридичних наук та 11 кандидатів юридичних наук (докторів філософії в галузі «Право») – фахівці за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження Малишевої М. В. на тему «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс», поданого на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо рекомендації до разового публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь здобувачки ступеня вищої освіти доктора філософії Малишевої Марини Валеріївни на тему «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс», поданої на здобуття вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доповідачка обґрунтувала актуальність обраної теми, визначила мету, завдання, методологію дисертаційного дослідження, охарактеризувала його об'єкт та предмет, виклала науково-практичну значимість роботи, надала відомості щодо впровадження результатів дослідження.

Обґрунтовуючи вибір теми дисертаційного дослідження, здобувачка зазначає, що основним ресурсом для перспективи розвитку медичної науки є

збереження людського потенціалу. Навички розпізнавання захворювань, уміння лікувати їх і запобігати їм, розуміння функцій організму та зміни їх під час захворювань мали спочатку експериментальний характер. Еволюція зробила свій вклад в прогрес медичної науки, тому кримінально-правова охорона людини не завжди співпадає з реаліями, які виникають завдяки медичним технологіям. Однак, проведення дослідів над людиною може представляти для неї велику загрозу. Адже проведення дослідів з порушенням нормативно визначеного порядку можуть призводити до загибелі людини, настання для неї тяжких наслідків, погіршення способу її життя. Незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, якщо це створювало небезпеку для її життя чи здоров'я, а також вчинені щодо неповнолітнього, двох або більше осіб, шляхом примушування або обману, а так само якщо вони спричинили тривалий розлад здоров'я є незаконним проведенням дослідів над людиною, передбаченого ст. 142 Кримінального кодексу України.

Актуальність дослідження обумовлена суттєвим збільшенням кількості медичних та інших дослідів над людиною із залученням в якості об'єкта людини з порушенням її особистої недоторканості та захисту від нелюдського і такого, що принижує гідність поводження.

На теперішній час в Україні відсутня судова практика за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 142 КК України. Це може свідчити про недостатній рівень якості розслідування кримінального правопорушення незаконного проведення дослідів над людиною. При проведенні слідчих дій інколи припускаються помилки, наслідком чого є неможливість дослідження всіх обставин справи. Особи, які проводять дослідів над людиною, можуть уникнути покарання, оскільки такі особи є дослідниками та фахівцями в галузі медицини, які проводять суспільно корисні дослідження, тому не розглядаються слідством як особи, які вчиняють кримінальні правопорушення та можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності відповідно до законодавства України. Це створює можливості порушення прав людини, передбачених Конституцією України, які фактично є об'єктом кримінального правопорушення незаконного проведення дослідів над людиною.

За період незалежності України деяким аспектам незаконного проведення дослідів над людиною в загальному контексті відповідальності медичних працівників за професійні правопорушення присвячено праці науковців, зокрема, П.П. Андрушко, А.Б. Берзіної, В.С. Бібленка, Р.В. Вереші, В.О. Глушкова, І.А. Дришлюка, В.О. Єгорової, В.П. Іванової, І.В. Кирилюка, О.С. Сотули, С.Г. Стеценко, О.В. Степаненко, Є.Л. Стрельцова, К.І. Сурілова, О.В. Тавлуй, В.В. Топчія, Я.О. Триньової, М.І. Хавронюка, С.А. Хімченко, Г.В. Чеботарьової, Ю.О. Шопіної, Н.С. Юзікової та інших.

Усі зазначені наукові праці слугуватимуть теоретичним підґрунтям цієї дисертації. Однак, незважаючи на беззаперечну наукову та практичну цінність проаналізованих досліджень, варто зазначити, що проведені дослідження наукових праць показали, що вони стосуються окремих елементів кримінально-правової характеристики незаконного проведення дослідів над людиною. В кримінально-правовій науці кримінально-правова характеристика незаконного проведення дослідів над людиною крізь призму порівняльно-правового дослідження із окремими зарубіжними державами, такими як ФРН, Австрія та Швейцарія не досліджувалось іншими науковцями. З наукової та практичної точок зору порівняльно-правовий аналіз спільного та особливого в становленні та розвитку відповідальності за незаконне проведення дослідів над людиною в Україні та інших державах дає можливість ефективно використовувати досвід законодавства таких держав та визначити необхідність запозичення найбільш вдалих вирішень протидії досліджуваної проблематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження було виконано у відповідності до планів Південного регіонального центру Національної академії правових наук України № 234/2-Б «Роль правничої науки в удосконаленні національної правової системи в рамках глобального партнерства та євроінтеграційного розвитку України» на 2025-2030 роки; плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Стан, тенденції та перспективи розвитку кримінального права у XXI столітті» на 2018-2022 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір на 2018-2022 роки» (державний реєстраційний номер 0116U001842). Крім того, відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Тendenції та напрямки сучасного розвитку кримінального права» на 2021-2025 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини у людиноцентристському вимірі у цифрову еру» на 2021-2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Тема дисертації «Кримінально-правова характеристика незаконного проведення дослідів над людиною (порівняльне-правове дослідження)» була затверджена на засіданні Вченої Ради Національного університету «Одеська юридична академія» (Протокол № 3 від 4 листопада 2021 року). В серпні 2025 р. тема дисертації була уточнена та затверджена у наступній редакції «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс» (Протокол № 1 від 28 серпня 2025 року).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексна кримінально-правова розробка проблем кримінально-правового забезпечення гарантій захисту прав людини при проведенні медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною і формування науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення відповідної норми КК України й підвищення результативності застосування кримінального законодавства з урахуванням досвіду країн романо-германської правової сім'ї (ФРН, Австрії, Швейцарії).

Для досягнення цієї мети були поставлені такі *завдання*:

дослідити теоретичні, історично-правові та методологічні засади регламентації гарантій захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів;

визначити суттєві правові ознаки незаконного проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною;

надати розгорнуту кримінально-правову характеристику складу кримінального правопорушення незаконного проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною;

з урахуванням сучасних тенденцій розвитку кримінального законодавства у країнах романо-германської правової сім'ї про незаконного проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною сформулювати науково обґрунтовані конкретні рекомендації щодо вдосконалення відповідного законодавства та практики його застосування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері забезпечення гарантій щодо прав людини при проведенні медико-біологічних і психологічних дослідів, що виникають у зв'язку із застосуванням кримінально-правових засобів охорони життя, здоров'я та особистої недоторканності особи.

Предметом дослідження є система кримінально-правових гарантій захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів, зокрема норми національного та зарубіжного законодавства, що встановлюють відповідальність за незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, а також відповідна правозастосовна практика у порівняльно-правовому вимірі.

Методи дослідження. З метою досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених дослідницьких завдань у роботі було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Діалектичний метод слугував методологічною основою всього дослідження: він використовувався в усіх розділах дисертації у їх взаємозв'язку, а також при формулюванні підсумкових висновків і пропозицій. Історико-правовий метод дозволив простежити еволюцію законодавства, яке передбачало відповідальність за незаконне проведення дослідів над людиною (підрозділ 1.2). Порівняльно-правовий метод було задіяно для зіставлення українського законодавства у цій сфері з нормами міжнародного

права та кримінального законодавства європейських держав (ФРН, Австрії, Швейцарії) (підрозділи 1.2, розділи 2, 3). Логіко-семантичний метод застосовувався для детального аналізу понятійного апарату дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). Догматичний метод використовувався з метою виявлення шляхів удосконалення положень ст. 142 КК України (розділи 2, 3). Метод системного аналізу дав змогу встановити внутрішню структуру відповідного кримінального правопорушення та визначити його місце в системі КК України (розділи 2, 3).

Нормативну основу дослідження становлять: Конституція України, КК України, закони України та інші нормативно-правові акти. Відповідно до порівняльно-правового спрямування роботи, автором опрацьовано міжнародно-правові документи та зарубіжне законодавство (ФРН, Австрія, Швейцарія) у сфері забезпечення кримінально-правових гарантій захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів. Реалізація історико-правового підходу зумовила необхідність звернення до кримінального законодавства в динаміці його розвитку, зокрема до норм міжнародного права та КК УРСР 1960 року. Окрім цього, у роботі досліджено відповідні положення постанов вищих судових інстанцій, що є необхідними для повноти аналізу порушеної проблематики.

Емпіричну основу дисертації становлять матеріали судової практики різних країн світу, що відповідає порівняльно-правовому характеру дослідження кримінально-правових гарантій захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів. Крім того, використано статистичні звіти та огляди судової практики Верховного Суду України, а також аналітичні довідки, огляди і статистичні дані Генеральної прокуратури України.

Комплексний і системний підхід до вивчення порушеної проблематики зумовив необхідність залучення літератури суміжних наукових галузей, зокрема, філософії, медицини, біології, психології, загальної теорії права, міжнародного права та кримінології. У процесі дослідження також використовувалися енциклопедичні видання, термінологічні словники та інші довідкові джерела.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація за характером і змістом є комплексною науково-дослідною працею, що поєднує кримінально-правовий та порівняльно-правовий аналіз проблематики забезпечення гарантій захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів у контексті ст. 142 КК України. Особистий внесок дисертанта виражається у розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідних кримінально-правових та інших норм вітчизняного законодавства і підвищення ефективності їх охоронювальної та регулятивної функції у досліджуваній сфері. Сформульовані пропозиції містять елементи наукової новизни та мають істотне теоретичне і практичне значення для науки кримінального права, а також для

правозастосовної практики в частині реалізації положень зазначеної статті, зокрема:

вперше:

запропоновано авторське визначення медико-біологічного дослідження як поняття, вживаного в кримінально-правовому аспекті. Отже, медико-біологічного дослідження – це науково обґрунтована цілеспрямована дослідницька діяльність, що здійснюється у сфері медицини чи суміжних наук на живому організмі людини шляхом активного або пасивного впливу на її фізіологічні, біологічні, фармакологічні чи інші процеси, з метою перевірки конкретної наукової гіпотези, отримання нових знань або апробації нових методів профілактики, діагностики, лікування чи реабілітації, незалежно від терапевтичного чи суто наукового характеру такого дослідження. Запропоноване визначення має не лише доктринальне значення, адже воно має слугувати підґрунтям для законодавчого закріплення відповідного терміну у нормативно-правовому акті. Таке закріплення доцільно здійснити шляхом формулювання чіткого визначення поняття «медико-біологічний дослідження», яке з метою посилення кримінально-правових гарантій захисту прав людини при проведенні медичних досліджень пропонується доповнити ч. 1 ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» запропонованим визначенням терміну «медико-біологічний дослідження», розмістивши його після визначення терміну «заклад охорони здоров'я»;

запропоновано авторське визначення психологічного дослідження як цілеспрямованої науково-дослідницької діяльності, що здійснюється у сфері психології чи суміжних наук і спрямована на перевірку наукової гіпотези шляхом організованого впливу на психічні процеси, стани або поведінку конкретної людини як об'єкта дослідження, незалежно від того, чи супроводжується такий вплив безпосереднім фізичним втручанням в організм. Запропоноване визначення покликане забезпечити чітке та вичерпне юридичне розуміння поняття психологічного дослідження, акцентуючи на його значущості в контексті психологічних досліджень. Водночас воно підкреслює необхідність належного нагляду за проведенням таких досліджень з метою гарантування всебічного захисту залучених осіб, у тому числі засобами кримінально-правових гарантій;

запропоновано авторське визначення терміну «інші дослідження», який застосовується в диспозиції ст. 142 КК України. Інші дослідження – це будь-яка цілеспрямована дослідницька діяльність, предметом якої є жива людина, що за своїм змістом та методом впливу не відноситься до медико-біологічних чи психологічних досліджень, зокрема соціологічні, антропологічні, технологічні та інші форми досліджень, якщо вони є здатними спричинити небезпеку для життя чи здоров'я особи. Законодавче закріплення цього поняття є необхідним для усунення прогалини у понятійному апараті ст. 142 КК України, оскільки відсутність чіткого визначення терміну «інші дослідження» унеможливорює однакове

застосування цієї норми на практиці та послаблює кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні досліджень, що виходять за межі медико-біологічної та психологічної сфер.

запропоновано, з огляду на кримінально-правову інтерпретацію, визначення поняття учасник дослід, під яким слід розуміти будь-яку фізичну особу, яка в тій чи іншій формі піддавалася систематичному дослідницькому впливу з боку інших осіб з метою отримання нових наукових знань або перевірки існуючих гіпотез. При цьому не має значення, яким саме методом проводилося дослідження (медико-біологічним, психологічним чи будь-яким іншим), а також у якій формі воно здійснювалося: лабораторній, клінічній, польовій тощо. Важливо підкреслити, що статус учасника дослід не залежить від того, чи була особа належним чином поінформована про характер дослідження і чи надала вона на нього свою згоду. Особа набуває цього статусу вже з моменту фактичного початку дослідницького впливу на неї, що має принципове значення для кваліфікації за ст. 142 КК України, і чим забезпечуються гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів.

вдосконалено:

обґрунтовано, що безпосередній об'єкт ст. 142 КК України є складним за своєю структурою, який поєднує матеріальний аспект (охорона здоров'я), суб'єктивний аспект (право на інформовану згоду як вираження автономії особи) та процедурний аспект (дотримання встановленого порядку проведення досліджень). Саме ця складність і відрізняє ст. 142 КК України від інших кримінальних правопорушень проти здоров'я, таких як умисне тілесне ушкодження. Вона свідчить про те, що законодавець розглядав незаконне проведення дослідів над людиною не просто як різновид посягання на здоров'я, а як самостійне суспільно небезпечне діяння з власною специфічною природою;

аргументується позиція, що у КК України окрему категорію для ст. 142 КК України становлять вразливі групи потерпілих. Зокрема, неповнолітні, особи з психічними розладами, вагітні і жінки, що годують грудним молоком потребують підвищеного рівня правового захисту як на матеріально-правовому, так і на процесуальному рівнях. Їхня вразливість обумовлена об'єктивно обмеженими можливостями для самостійного захисту прав та станом залежності від організаторів або виконавців дослідження. Тому пропонуємо редакційні зміни до ст. 142 КК України і вважаємо за необхідне після слів «щодо неповнолітнього» додати слова «особи з психічними розладами, вагітної жінки»;

стверджується, що положення ст. 45 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», встановлюючи заборону на проведення науково-дослідного експерименту на ув'язнених, не бере до уваги обмежувачий зміст української правової норми і залишає за межами кримінально-правової охорони засуджених, які перебувають в місцях виконання покарання у виді арешту,

обмеження чи позбавлення волі або осіб, які перебувають під вартою (яких держава тимчасово позбавила свободи за рішенням суду або в межах кримінального провадження, і які утримуються в спеціальних установах (СІЗО, ізоляторах тимчасового тримання тощо). Тому пропонується редакційні зміни до ст. 45 Основ законодавства України про охорону здоров'я і вважаємо за необхідне після слова «ув'язнених» додати слова «засуджених або таких, що перебувають під вартою»;

доводиться, що спеціальним суб'єктом незаконного проведення дослідів над людиною (ст. 142 КК України) є фізична осудна особа, яка, в силу свого фахового або службового статусу, наділена реальними можливостями для здійснення медико-біологічних, психологічних або інших наукових досліджень за участю людини, зокрема: лікар-дослідник або інший медичний фахівець закладу охорони здоров'я чи наукового закладу, психолог або біолог, який провадить наукові дослідження, особа, яка здійснює медичну або психологічну практику на законних підставах, а також особа, яка відповідно до свого становища в дослідницькому процесі (керівник дослідження, відповідальний дослідник, головний дослідник) несе персональну правову відповідальність за дотримання вимог законодавства про захист учасників дослідження.

Набуло подальшого розвитку:

обґрунтування соціальної обумовленості кримінально-правових гарантій захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів, як з огляду на еволюцію національного та міжнародного законодавства у цій сфері, так і з урахуванням його сучасного стану.

Пропонується:

отримані результати дослідження дозволили сформулювати та запропонувати нову редакцію ст. 142 КК України, яка встановлює кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів, а також обґрунтувати доповнення до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

Практичне значення положень і висновків, які містяться в роботі:

у галузі теоретичних досліджень – результати та висновки дисертаційного дослідження можуть слугувати підґрунтям для подальшого наукового вивчення суміжних кримінально-правових проблем, зокрема: незаконного проведення дослідів над людиною (ст. 142 КК України) та незаконної лікувальної діяльності (ст. 138 КК України), неналежного виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків (ст. 140 КК України), а також порушення прав пацієнта (ст. 141 КК України) та інших суміжних складів кримінальних правопорушень у сфері охорони здоров'я;

у *правотворчості* – пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства можуть бути використані в процесі підготовки та прийняття змін і доповнень до Кримінального кодексу України;

у *правозастосуванні* – пропозиції щодо вдосконалення практики застосування норм кримінального законодавства сприятимуть більш однаковому та точному вирішенню низки практичних питань, зокрема, правильній кваліфікації вчиненого діяння, чіткому розмежуванню досліджуваного кримінального правопорушення від суміжних складів, а також підвищенню ефективності запобігання відповідним кримінальним правопорушенням (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність Київського районного суду м. Одеси від 4 травня 2026 року; Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність Головного управління Національної поліції в Одеській області від 30 квітня 2026 року);

у навчальному процесі – матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчальному процесі під час викладання дисциплін кримінального права та кримінології, при підготовці відповідних розділів підручників і навчально-методичних посібників, а також у межах програм підвищення кваліфікації суддів і працівників правоохоронних органів Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес Національного університету «Одеська юридична академія» від 22 квітня 2026 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею. Усі наукові положення, висновки та пропозиції, сформульовані в її межах, є результатом особистих наукових пошуків автора і відображають його індивідуальний внесок у розвиток відповідної галузі науки кримінального права.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження були представлені під час обговорення на засіданнях кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні положення, теоретичні і практичні висновки дисертаційної роботи викладено також у доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях: «Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та перспективи розвитку» (Одеса, 2022), «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності» (Одеса, 2022), «Topical issues of modern jurisprudence» (Riga, 2023), «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів 21 століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (Одеса, 2023), «Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права» (Одеса, 2024), «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (Одеса, 2024), у збірнику наукових праць «Новітні кримінально-правові дослідження – 2024» (Миколаїв, 2024) та ін.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у дванадцяти наукових публікаціях, чотири з яких – у вітчизняних фахових

наукових виданнях. Сформульовані в дисертації положення, узагальнення, висновки, пропозиції обґрунтовані авторкою на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу наукових та емпіричних джерел.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (222 найменування) на 27 сторінках, 4 додатках. Загальний обсяг дисертації – 249 сторінок, основний текст дисертації – 219 сторінок.

По закінченню доповіді Малишевої М. В. присутніми поставлені такі запитання:

Доцент кафедри кримінального права, к.ю.н. Мирошніченко Н.А. запитала: **Ви обстоюєте розуміння кримінально-правових гарантій як цілісної системи, а не сукупності окремих норм. Чим зумовлений саме такий підхід і яке практичне значення він має??**

Малишева М.В. відповіла, що *системний підхід до розуміння кримінально-правових гарантій зумовлений насамперед природою самого об'єкта правового захисту*. Права людини при проведенні дослідів, це не ізольована правова категорія, а складне явище, яке охоплює одночасно фізичну недоторканність, психічну цілісність, право на самовизначення та процесуальні права учасника. Жодна з цих складових не може бути ефективно захищена окремою нормою, якщо інші елементи системи не функціонують узгоджено.

У дисертації запропонована трирівнева модель: превентивний рівень забезпечує дотримання вимог щодо інформованої згоди до початку дослідження; контрольний рівень передбачає нагляд у процесі його проведення; репресивний рівень реалізується через кримінально-правові санкції за порушення. Ця тріада є функціональною лише як єдине ціле. Показовим прикладом деструкції системи є чинний стан речей в Україні: конституційна заборона дослідів без вільної згоди (стаття 28 Конституції) формально існує, але її підкріплення на рівні статті 142 КК залишається практично нефункціональним через відсутність судової практики та неузгодженість із процесуальними механізмами доказування.

Доцент кафедри кримінального права, к.ю.н. Тавлуй О.В., запитала: Ви констатуєте практичну відсутність судової практики за статтею 142 КК України і пов'язуєте це з латентністю злочину. Чим, на Вашу думку, зумовлена ця латентність і які заходи здатні її подолати?

Малишева М.В. відповіла, що *латентність правопорушень, передбачених статтею 142 КК України, є явищем комплексним і зумовлена кількома взаємопов'язаними чинниками*.

По-перше, це термінологічна невизначеність. Поняття «дослід», «експеримент» і «клінічне випробування» у вітчизняному законодавстві досі використовуються як синоніми. За таких умов правоохоронні органи та суди не мають чіткого орієнтиру для кваліфікації діяння, а відтак і не намагаються його кваліфікувати. Це породжує ситуацію, коли навіть очевидні порушення залишаються у «сірій зоні» між адміністративним і кримінальним правом.

По-друге, відсутність визначеного спеціального суб'єкта в тексті статті 142 КК ускладнює встановлення конкретної особи, яка несе відповідальність. У великих дослідницьких колективах персональна відповідальність «розчиняється» у колективній організаційній структурі, що фактично унеможлиблює кримінальне переслідування.

По-третє, суттєву роль відіграє асиметрія інформації: учасники дослідів, особливо з вразливих груп, часто не знають своїх прав, не розуміють, що стосовно них було допущено порушення, або перебувають у відносинах залежності від дослідника, що унеможлиблює звернення до правоохоронних органів. Засуджені чи військовополонені в цьому сенсі є найбільш незахищеними: їхнє «мовчання» є не добровільним, а вимушеним.

Подолання латентності потребує системних заходів. У дисертації запропоновано: закріплення чітких визначень ключових понять у спеціальному законі; встановлення в тексті статті ознак спеціального суб'єкта й виокремлення окремого кваліфікованого складу для керівника дослідження; розширення переліку вразливих категорій потерпілих у частині другій статті 142 КК. Сукупно ці заходи зроблять норму застосовною, а відповідальність реальною.

Після відповідей на запитання виступив **науковий керівник** – професор кафедри кримінального права, д.ю.н., професор Стрельцов Євген Львович.

Науковий керівник зазначив, що в цілому дисертанту вдалося повністю виконати поставлені у дослідженні завдання завдяки використанню сукупності загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: діалектичного, системно-структурного методів, методу системного аналізу, статистичного та порівняльно-правового методів. З метою отримання достовірних та об'єктивних результатів дослідження всі методи використовувалися у взаємозв'язку та взаємозалежності.

Дисертація має наукову новизну, оскільки в роботі розкривається правова природа гарантій захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів як складного, багаторівневого явища, що принципово не зводиться до механічної сукупності окремих приписів. Запропоновано авторське розуміння цих гарантій як цілісної системи, яка охоплює: забезпечення добровільної та усвідомленої згоди учасника; охорону фізичної й психічної недоторканності

особи; дієвість правових засобів відновлення порушених прав. Ця система функціонує одночасно на трьох рівнях: превентивному, контрольному та репресивному і зазнає серйозної деструкції, коли її елементи не взаємодіють узгоджено: конституційна заборона дослідів без згоди втрачає реальний сенс без кримінально-правової відповідальності, а сама відповідальність залишається декларативною без ефективних процесуальних гарантій і незалежного суду. Особливу роль серед цих гарантій відведено кримінально-правовим, оскільки саме вони пов'язані із застосуванням найсуворішого різновиду державного примусу.

Малишевою М.В. повністю виконано індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план. У процесі роботи з підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи Малишева М.В. проявила себе як наполегливий, здібний та вдумливий дослідник. На належному рівні та своєчасно виконувала індивідуальний навчальний план, має високі оцінки.

Науковим керівником зазначено, що дисертація Малишевої М. В. на тему «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є самостійним науковим дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам та може бути рекомендоване до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

У обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, доцент Степаненко О.В., яка надала високу оцінку дисертації, кількості та характеру досліджених у ній питань, ґрунтовності дослідження, вдалості та значущості висновків, відмітила слушність пропозицій та рекомендацій. Відзначила відображення основних положень дисертації у публікаціях Малишевої М.В. Зазначила, що дисертація Малишевої М. В. на тему «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Доктор юридичних наук, професор Туляков В.О. підкреслив актуальність теми, значущість проблематики для теорії та практики, вдалу архітектоніку роботи, правильне розкриття питань, вказаних у роботі, повне досягнення мети та завдань дослідження. Вказав, що дисертація Малишевої М. В. на тему «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є завершеним та якісним дослідженням, що містить наукові положення та науково

обґрунтовані результати у галузі науки кримінального права, та може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Іванова В.П. відмітила високий науковий рівень дослідження, актуальність, повноту висновків. Вказала, що дисертація Малишевої М. В. на тему «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Хильченко А.С. відзначила високий рівень дослідження, його ґрунтовність, високий рівень володіння здобувачем матеріалом. Вказала на окремі дискусійні питання, які носять рекомендаційний характер. Дисертація Малишевої М. В. на тему «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам і може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації
Малишевої Марини Валеріївни на тему: «Кримінально-правові
гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних
дослідів: порівняльно-правовий дискурс», поданої на здобуття ступеня
доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Обґрунтування вибору теми дослідження.

Актуальність дослідження полягає в тому, що на теперішній час в Україні відсутня судова практика за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 142 КК України. Це може свідчити про недостатній рівень якості розслідування кримінального правопорушення незаконного проведення дослідів над людиною. При проведенні слідчих дій інколи припускаються помилки, наслідком чого є неможливість дослідження всіх обставин справи. Особи, які проводять досліди над людиною, можуть уникнути покарання, оскільки такі особи є дослідниками та фахівцями в галузі медицини, які проводять суспільно корисні дослідження, тому не розглядаються слідством як особи, які вчиняють кримінальні правопорушення та можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності відповідно до законодавства України. Це створює можливості порушення прав людини, передбачених Конституцією України, які

фактично є об'єктом кримінального правопорушення незаконного проведення дослідів над людиною.

Під час проведення дослідів за участю людини, з урахуванням дотримання чинного законодавства України, міжнародних конвенцій, декларацій як загального, так і спеціального характеру, особи, які проводять такі досліді, створюють ризик загрози для життя та здоров'я людини.

У дослідженні створено підґрунтя для вдосконалення кримінального законодавства України щодо кримінального правопорушення незаконного проведення дослідів над людиною на базі узагальнення та аналізу в порівняльно-правовому аспекті національного та зарубіжного кримінального законодавства (Федеративної Республіки Німеччини, Австрії та Швейцарії) щодо кримінально-правової охорони суспільних відносин у сфері дослідів над людиною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації «Кримінально-правова характеристика незаконного проведення дослідів над людиною (порівняльне-правове дослідження» була затверджена на засіданні Вченої Ради Національного університету «Одеська юридична академія» (Протокол № 3 від 4 листопада 2021 року). В серпні 2025 р. тема дисертації була уточнена та затверджена у наступній редакції «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс» (Протокол № 1 від 28 серпня 2025 року).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексна кримінально-правова розробка проблем кримінально-правового забезпечення гарантій захисту прав людини при проведенні медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною і формування науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення відповідної норми КК України й підвищення результативності застосування кримінального законодавства з урахуванням досвіду країн романо-германської правової сім'ї (ФРН, Австрії, Швейцарії).

Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

дослідити теоретичні, історично-правові та методологічні засади регламентації гарантій захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів;

визначити суттєві правові ознаки незаконного проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною;

надати розгорнуту кримінально-правову характеристику складу кримінального правопорушення незаконного проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною;

з урахуванням сучасних тенденцій розвитку кримінального законодавства у країнах романо-германської правової сім'ї про незаконного проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною сформулювати

науково обґрунтуванні конкретні рекомендації щодо вдосконалення відповідного законодавства та практики його застосування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері забезпечення гарантій щодо прав людини при проведенні медико-біологічних і психологічних дослідів, що виникають у зв'язку із застосуванням кримінально-правових засобів охорони життя, здоров'я та особистої недоторканності особи.

Предметом дослідження є система кримінально-правових гарантій захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів, зокрема норми національного та зарубіжного законодавства, що встановлюють відповідальність за незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, а також відповідна правозастосовна практика у порівняльно-правовому вимірі.

Методи дослідження. З метою досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених дослідницьких завдань у роботі було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціально-наукових методів. *Діалектичний метод* слугував методологічною основою всього дослідження: він використовувався в усіх розділах дисертації у їх взаємозв'язку, а також при формулюванні підсумкових висновків і пропозицій. *Історико-правовий метод* дозволив простежити еволюцію законодавства, яке передбачало відповідальність за незаконне проведення дослідів над людиною (підрозділ 1.2). *Порівняльно-правовий метод* було задіяно для зіставлення українського законодавства у цій сфері з нормами міжнародного права та кримінального законодавства європейських держав (ФРН, Австрії, Швейцарії) (підрозділи 1.2, розділи 2, 3). *Логіко-семантичний метод* застосовувався для детального аналізу понятійного апарату дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). *Догматичний метод* використовувався з метою виявлення шляхів удосконалення положень ст. 142 КК України (розділи 2, 3). *Метод системного аналізу* дав змогу встановити внутрішню структуру відповідного кримінального правопорушення та визначити його місце в системі КК України (розділи 2, 3).

Нормативну основу дослідження становлять: Конституція України, КК України, закони України та інші нормативно-правові акти. Відповідно до порівняльно-правового спрямування роботи, автором опрацьовано міжнародно-правові документи та зарубіжне законодавство (ФРН, Австрія, Швейцарія) у сфері забезпечення кримінально-правових гарантій захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів. Реалізація історико-правового підходу зумовила необхідність звернення до кримінального законодавства в динаміці його розвитку, зокрема до норм міжнародного права та КК УРСР 1960 року. Окрім цього, у роботі досліджено відповідні положення постанов вищих судових інстанцій, що є необхідними для повноти аналізу порушеної проблематики.

Емпіричну основу дисертації становлять матеріали судової практики різних країн світу, що відповідає порівняльно-правовому характеру дослідження кримінально-правових гарантій захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів. Крім того, використано статистичні звіти та огляди судової практики Верховного Суду України, а також аналітичні довідки, огляди і статистичні дані Генеральної прокуратури України.

Комплексний і системний підхід до вивчення порушеної проблематики зумовив необхідність залучення літератури суміжних наукових галузей, зокрема, філософії, медицини, біології, психології, загальної теорії права, міжнародного права та кримінології. У процесі дослідження також використовувалися енциклопедичні видання, термінологічні словники та інші довідкові джерела.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація за характером і змістом є комплексною науково-дослідною працею, що поєднує кримінально-правовий та порівняльно-правовий аналіз проблематики забезпечення гарантій захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів у контексті ст. 142 КК України. Особистий внесок дисертанта виражається у розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідних кримінально-правових та інших норм вітчизняного законодавства і підвищення ефективності їх охоронювальної та регулятивної функції у досліджуваній сфері. Сформульовані пропозиції містять елементи наукової новизни та мають істотне теоретичне і практичне значення для науки кримінального права, а також для правозастосовної практики в частині реалізації положень зазначеної статті, зокрема:

вперше:

запропоновано авторське визначення медико-біологічного дослідження як поняття, вживаного в кримінально-правовому аспекті. Отже, *медико-біологічного дослідження* – це науково обґрунтована цілеспрямована дослідницька діяльність, що здійснюється у сфері медицини чи суміжних наук на живому організмі людини шляхом активного або пасивного впливу на її фізіологічні, біологічні, фармакологічні чи інші процеси, з метою перевірки конкретної наукової гіпотези, отримання нових знань або апробації нових методів профілактики, діагностики, лікування чи реабілітації, незалежно від терапевтичного чи суто наукового характеру такого дослідження. Запропоноване визначення має не лише доктринальне значення, адже воно має слугувати підґрунтям для законодавчого закріплення відповідного терміну у нормативно-правовому акті. Таке закріплення доцільно здійснити шляхом формулювання чіткого визначення поняття «медико-біологічний дослід», яке з метою посилення кримінально-правових гарантій захисту прав людини при проведенні медичних дослідів пропонується доповнити ч. 1 ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»

запропонованим визначенням терміну «медико-біологічний дослід», розмістивши його після визначення терміну «заклад охорони здоров'я»;

запропоновано авторське визначення *психологічного дослід*у як цілеспрямованої науково-дослідницької діяльності, що здійснюється у сфері психології чи суміжних наук і спрямована на перевірку наукової гіпотези шляхом організованого впливу на психічні процеси, стани або поведінку конкретної людини як об'єкта дослідження, незалежно від того, чи супроводжується такий вплив безпосереднім фізичним втручанням в організм. Запропоноване визначення покликане забезпечити чітке та вичерпне юридичне розуміння поняття психологічного дослід, акцентуючи на його значущості в контексті психологічних досліджень. Водночас воно підкреслює необхідність належного нагляду за проведенням таких дослідів з метою гарантування всебічного захисту залучених осіб, у тому числі засобами кримінально-правових гарантій;

запропоновано авторське визначення терміну «інші досліди», який застосовується в диспозиції ст. 142 КК України. *Інші дослід*и – це будь-яка цілеспрямована дослідницька діяльність, предметом якої є жива людина, що за своїм змістом та методом впливу не відноситься до медико-біологічних чи психологічних дослідів, зокрема соціологічні, антропологічні, технологічні та інші форми досліджень, якщо вони є здатними спричинити небезпеку для життя чи здоров'я особи. Законодавче закріплення цього поняття є необхідним для усунення прогалини у понятійному апараті ст. 142 КК України, оскільки відсутність чіткого визначення терміна «інші досліди» унеможливорює однакове застосування цієї норми на практиці та послаблює кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні досліджень, що виходять за межі медико-біологічної та психологічної сфер.

запропоновано, з огляду на кримінально-правову інтерпретацію, визначення поняття *учасник дослід*у, під яким слід розуміти будь-яку фізичну особу, яка в тій чи іншій формі піддавалася систематичному дослідницькому впливу з боку інших осіб з метою отримання нових наукових знань або перевірки існуючих гіпотез. При цьому не має значення, яким саме методом проводилося дослідження (медико-біологічним, психологічним чи будь-яким іншим), а також у якій формі воно здійснювалося: лабораторній, клінічній, польовій тощо. Важливо підкреслити, що статус учасника досліду не залежить від того, чи була особа належним чином поінформована про характер дослідження і чи надала вона на нього свою згоду. Особа набуває цього статусу вже з моменту фактичного початку дослідницького впливу на неї, що має принципове значення для кваліфікації за ст. 142 КК України, і чим забезпечуються гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів.

вдосконалено:

обґрунтовано, що *безпосередній об'єкт ст. 142 КК України* є складним за своєю структурою, який поєднує матеріальний аспект (охорона здоров'я), суб'єктивний аспект (право на інформовану згоду як вираження автономії особи) та процедурний аспект (дотримання встановленого порядку проведення досліджень). Саме ця складність і відрізняє ст. 142 КК України від інших кримінальних правопорушень проти здоров'я, таких як умисне тілесне ушкодження. Вона свідчить про те, що законодавець розглядав незаконне проведення дослідів над людиною не просто як різновид посягання на здоров'я, а як самостійне суспільно небезпечне діяння з власною специфічною природою;

аргументується позиція, що у КК України окрему категорію для ст. 142 КК України становлять вразливі групи потерпілих. Зокрема, неповнолітні, особи з психічними розладами, вагітні і жінки, що годують грудним молоком потребують підвищеного рівня правового захисту як на матеріально-правовому, так і на процесуальному рівнях. Їхня вразливість обумовлена об'єктивно обмеженими можливостями для самостійного захисту прав та станом залежності від організаторів або виконавців дослідження. Тому пропонуємо редакційні зміни до ст. 142 КК України і вважаємо за необхідне після слів «щодо неповнолітнього» додати слова *«особи з психічними розладами, вагітної жінки»*;

стверджується, що положення ст. 45 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», встановлюючи заборону на проведення науково-дослідного експерименту на ув'язнених, не бере до уваги обмежуючий зміст української правової норми і залишає за межами кримінально-правової охорони засуджених, які перебувають в місцях виконання покарання у виді арешту, обмеження чи позбавлення волі або осіб, які перебувають під вартою (яких держава тимчасово позбавила свободи за рішенням суду або в межах кримінального провадження, і які утримуються в спеціальних установах (СІЗО, ізоляторах тимчасового тримання тощо). Тому пропонується редакційні зміни до ст. 45 Основ законодавства України про охорону здоров'я і вважаємо за необхідне після слова «ув'язнених» додати слова *«засуджених або таких, що перебувають під вартою»*;

доводиться, що *спеціальним суб'єктом* незаконного проведення дослідів над людиною (ст. 142 КК України) є фізична осудна особа, яка, в силу свого фахового або службового статусу, наділена реальними можливостями для здійснення медико-біологічних, психологічних або інших наукових досліджень за участю людини, зокрема: лікар-дослідник або інший медичний фахівець закладу охорони здоров'я чи наукового закладу, психолог або біолог, який провадить наукові дослідження, особа, яка здійснює медичну або психологічну практику на законних підставах, а також особа, яка відповідно до свого становища в дослідницькому процесі (керівник дослідження, відповідальний дослідник,

головний дослідник) несе персональну правову відповідальність за дотримання вимог законодавства про захист учасників дослідження.

Набуло подальшого розвитку:

обґрунтування соціальної обумовленості кримінально-правових гарантій захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів, як з огляду на еволюцію національного та міжнародного законодавства у цій сфері, так і з урахуванням його сучасного стану.

Пропонується:

отримані результати дослідження дозволили сформулювати та запропонувати нову редакцію ст. 142 КК України, яка встановлює кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних і психологічних дослідів, а також обґрунтувати доповнення до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

Практичне значення положень і висновків, які містяться в роботі:

у галузі теоретичних досліджень – результати та висновки дисертаційного дослідження можуть слугувати підґрунтям для подальшого наукового вивчення суміжних кримінально-правових проблем, зокрема: незаконного проведення дослідів над людиною (ст. 142 КК України) та незаконної лікувальної діяльності (ст. 138 КК України), неналежного виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків (ст. 140 КК України), а також порушення прав пацієнта (ст. 141 КК України) та інших суміжних складів кримінальних правопорушень у сфері охорони здоров'я;

у правотворчості – пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства можуть бути використані в процесі підготовки та прийняття змін і доповнень до Кримінального кодексу України;

у правозастосуванні – пропозиції щодо вдосконалення практики застосування норм кримінального законодавства сприятимуть більш однаковому та точному вирішенню низки практичних питань, зокрема, правильній кваліфікації вчиненого діяння, чіткому розмежуванню досліджуваного кримінального правопорушення від суміжних складів, а також підвищенню ефективності запобігання відповідним кримінальним правопорушенням;

у навчальному процесі – матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчальному процесі під час викладання дисциплін кримінального права та кримінології, при підготовці відповідних розділів підручників і навчально-методичних посібників, а також у межах програм підвищення кваліфікації суддів і працівників правоохоронних органів.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження були представлені під час обговорення на засіданнях кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні положення, теоретичні і практичні висновки дисертаційної роботи викладено також у доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях: «*Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та перспективи розвитку*» (Одеса, 2022), «*Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності*» (Одеса, 2022), «*Topical issues of modern jurisprudence*» (Riga, 2023), «*Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів 21 століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*» (Одеса, 2023), «*Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права*» (Одеса, 2024), «*Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів*» (Одеса, 2024), у збірнику наукових праць «*Новітні кримінально-правові дослідження – 2024*» (Миколаїв, 2024) та ін.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у дванадцяти наукових публікаціях, чотири з яких – у вітчизняних фахових наукових виданнях. Сформульовані в дисертації положення, узагальнення, висновки, пропозиції обґрунтовані авторкою на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу наукових та емпіричних джерел.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (222 найменування) на 27 сторінках, 4 додатках. Загальний обсяг дисертації – 249 сторінок, основний текст дисертації – 219 сторінок.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

Публікації, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Малишева М.В. Суб'єкт незаконного проведення дослідів над людиною: порівняльно-правовий аналіз законодавства України, Німеччини та Австрії. *Право та державне управління*. 2025. №3. С. 246–254. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.3.31>. URL: https://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2025/33.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

2. Малишева М.В. Нормативно-правові засади кримінальної відповідальності за незаконне проведення дослідів над людиною в Україні: еволюція та сучасний стан. *Право і суспільство*. 2025. № 6. С. 600–605. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.84>. URL: https://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/6_2025/86.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

3. Малишева М.В. Правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2026. № 2 (44). С. 1300–1310. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-2\(44\)-](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-2(44)-)

1300-1310. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/37466/37467> (дата звернення: 30.03.2026).

4. Малишева М.В. Кримінально-правова регламентація відповідальності за незаконне проведення дослідів над людиною: досвід Німеччини та країн романо-германської правової системи. *Наука і техніка сьогодні*. 2026. № 2(56). С. 192–202. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-2\(56\)-192-202](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-2(56)-192-202). URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/37987/37987> (дата звернення: 30.03.2026).

Опубліковані праці апробаційного характеру

5. Малишева М. В. Особливості незаконного проведення дослідів над людиною як кримінальне правопорушення та інші форми тиску (примушування), скоєні під час агресії РФ проти України. *Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та перспективи розвитку* : матеріали наук.-практ. конф., 18 листоп. 2022 р. / за ред. М. Р. Аракеляна, К. І. Спасової. Одеса : Фенікс, 2022. С. 194–197.

6. Малишева М. В. Проблемні аспекти встановлення відповідальності за кримінальні правопорушення, зокрема, незаконне проведення дослідів над людиною, вчинені під час агресії РФ проти України. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності* : матеріали наук.-практ. конф., 25 листоп. 2022 р. Одеса, 2022. С. 143–146.

7. Malysheva M. V. Illegal conduction of experiments on a person: criminal and legal characteristics of problematic aspects of establishing responsibility for committing a crime (Незаконне проведення дослідів над людиною: кримінально-правова характеристика проблемних аспектів встановлення відповідальності за вчинення злочину). International scientific conference «*Topical issues of modern jurisprudence*» (April 5-6, 2023) / Head of organizing committee – Andrzej Krynski. Riga : Baltija Publishing, 2023. P. 169–172.

8. Малишева М. В. Кримінально-правова характеристика потерпілого у злочині, передбаченого ст. 142 ККУ України – «Незаконне проведення дослідів над людиною». *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів 21 століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : матеріали наук.-практ. конф., 19 трав. 2023 р. / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Юридика, 2023. С. 248–250.

9. Малишева М. В. Кримінально-правова охорона біологічних прав людини. *Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права* : матеріали Одес. наук.-практ. конф., 24 листоп. 2023 р. / відп. ред. Ю. Ю. Коломієць. Одеса : Юридика, 2024. С. 125–129.

10. Малишева М. В. Невизначеність співвідношення понять «дослід» та «експеримент» як причина проблем теорії та практики притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення

незаконного проведення дослідів над людиною. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 26 квіт. 2024 р. / за заг. ред. С. В. Ківалова ; відп. за вип. М. Р. Аракелян. Одеса : Фенікс, 2024. С. 396–398.

11. Малишева М. В. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи (тема 3). Кримінальне право України. Особлива частина : навч.-метод. посіб. / Л. Абакіна-Пілявська та ін. ; за заг. ред. Ю. Ю. Коломієць, О. В. Ободовського. Київ : Юрінком-Інтер ; Одеса, 2023. С. 24–34.

12. Малишева М. В. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення незаконного проведення дослідів над людиною. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2024* : альманах наук. праць / за ред. О. Козаченка, О. Мусиченко. Миколаїв : МННІП НУ «ОЮА», 2024. С. 25–30.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею. Усі наукові положення, висновки та пропозиції, сформульовані в її межах, є результатом особистих наукових пошуків автора і відображають його індивідуальний внесок у розвиток відповідної галузі науки кримінального права.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Загальний висновок. Враховуючи викладене, вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Малишевої Марини Валеріївни на тему: «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс» відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31 травня 2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з **галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».**

У результаті відкритого голосування учасники засідання фахового семінару в кількості 17 осіб подали голоси «за». Ніхто із учасників фахового семінару не

проголосував «проти» рекомендації дисертаційної роботи Малишевої М.В. до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Малишевої Марини Валеріївни на тему: «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс» представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Малишевої Марини Валеріївни відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31 травня 2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

3. Рекомендувати дисертацію Малишевої Марини Валеріївни на тему: «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Запропонувати Вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» персональний склад разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення публічного захисту дисертації Малишевої Марини Валеріївни на тему: «Кримінально-правові гарантії захисту прав людини при проведенні медичних та психологічних дослідів: порівняльно-правовий дискурс», зокрема:

1. **Голова ради** – Степаненко Оксана Василівна, д.ю.н., доцент, завідувач кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Рецензенти:

2. Тавлуй Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»;

3. Іванова Вероніка Петрівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія».

Офіційні опоненти:

4. Сотула Олександр Сергійович, д.ю.н., професор, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету.,

5. Павлова Тетяна Олександрівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова.

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук (докторів філософії в галузі «Право») за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 17; проти – немає; утримались – немає.

Головуюча на засіданні,
завідувач кафедри
кримінального права
доктор юридичних наук, доцент

 Оксана СТЕПАНЕНКО